

Zeitschrift:	Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber:	Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band:	- (1752)
Heft:	27
Artikel:	Veterum Helvetiorum fortitudo contra lo. Conr. Schwartzii, v.cl. iudicium asserta
Autor:	Schwartzius, J.C.
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-394723

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 24.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Veterum Helvetiorum
FORTITUDO

contra

JO. CONR. SCHWARTZII, v.cl.
JUDICIUM ASSERTA.

Ad

VIRUM CLARISSIMUM

JOAN. CHRISTOPH. ISELIUM,

J. U. D. Sereniss. Margravio Bada-Durlac. a Con-
siliis Aul. Academ. Arcadum & Corton. Socium, &c.

SIMUL ut investigandis patriæ antiquitatibus animum diligentius adjeci, peroptabam inspicere celebris *JOANNIS CONRADI SCHWARTZII ad Leibnitzium Epistolam*, qua veteris Helvetiæ fines ad Oenum usque in Rhœtiam produci debere, se *copiosius probasse & luculentius demonstrasse*, scribit in *Observatione subjecta Geographiæ antiquæ CELLARII Vol. I. p. 227.* Nec enim vel locis Scriptorum, vel argumentis, quibus hanc conjecturam adstruere connisus est in *Observationum Supplementis*, alteri Cellariani illius operis Volumini præmissis, mihi evicisse videbatur, *Mænum Oeni loco positum a Tacito (1) fuisse,*

(1) *De Mor. Germ. cap. 28.*

fuisse, aut ex *Oeno Moenum* Librarios ibi formasse. Cujus tamen erroris vel incuriae præsumptioni tota *Schwartzii* opinio incumbit.

Nulos proin ego in hac ejus assignatione finium Helvetiæ *Limites apertos*, ut mensoribus dicebantur, cernens, verebar ne Viri Clari beneficium Helvetiis calumpnose defenderem, aut repudiarem ingratius. Quarum culparum utramque melius cavere me non posse ducebam, quam judicii suspensione, usque dum scilicet ex Epistola, quo lectorem amandat *Schwartzii Observatio*, quæ hoc de argumento protulit omnia curatius explorata haberem.

Sperabam insuper fore, ut mihi Opusculum illud esset instar *Sanctuarii Cæsaris*, Provinciarum agrorumque formas exhibentis (1), ubi minimum *Terminos Augsteos* Helvetiæ antiquæ reperiirem signatos. Quippe suspicabar tales fortean visos esse Schwartzio cippos illos duos lapideos rotundos Julii Montis apud Rhætos, haud procul admodum *Oeno* hodienum extantes (2). Cujus modi terminos in locis montanis Romanos figere consuevisse, & *Augsteos* vocasse, quod Augustus eos recensuisset, & ubi fuerant lapides constituisset (3), optime nosti. Colorem certe docti Germani conjecturæ addidissent cippi isti speciosorem quovis ejus argumēto.

In-

(1) Sicul. Flaccus. *de condit. agror.* p. m. 19.

(2) Scheuchz. *Orograph. Helvet.* p. 186.

(3) Vid. *Autor. fin. regund.* p. 261. Edit. Rigalt.

Invalescebat vero apud me Libellum Schwartzianum evolvendi cupidus, quum de imaginaria Helvetiae Sequanos inter & Rhœtos divisione Vitellio afficta, triumque harum Gentium annalibus intrusa, sollicitus eram. At indoluissim adhuc impensius, frustra meam in Opusculo perquirendo diligentiam fuisse; si nonnulla ad Taciti de Helvetiis dicta, secus omnino ac factum hactenus ab eruditis est, intelligenda, Schwartzium ibi perclitatum etiam esse, audivisse: quod ex ipsa tantum ejus scriptione didici: cuius Tu, Vir Clarissime, mihi haud amplius de ea cogitanti, copiam amice nuper fecisti.

Et oculis eam me non usurpare prius, quam publico dederim, quæ ad hunc Taciti locum contra Germani alicujus eruditus dubia tuendum, occurrerant (1), hoc unum consolationem afferat, quod spem mihi feceris, Te designationem limitum Helvetiæ ab Schwartzio excogitatam sub examen revocaturum. Quin namque simul hujus conjectanea de sensu verborum Taciti, pro eruditione perspicaciaque, qua vales, singulari, vel fulcias solidissime, vel evertas omnino, nihilo magis dubito, atque quin hac opera lumine profundas, quantum res feret, tempora illa Historiæ Helveticæ obscuriora, quibus non nisi debiles quosdam lucis radios immittere potis ego fuisset.

Tibi propterea relinquam ad elucidandum quicquid est argumenti terminalis, & conjecturarum inter-

(1) Mem. sur l'Hist. Anc. de la Suisse, Tom. I. p. 29.

intersitarum, Epistolam debita gratiarum actione hic clauderem, sin ad officium propugnandi famam Fortitudinis veterum Helvetiorum exequendum accincto liceret intactam præterire Schwartzii sententiam, superioribus æque singularem, injectam quoque eidem Opusculo, & ad propositum Tuum minus spectantem.

Enimvero, quæ, obsecro, digna magis esse possit animadversione, quam isthæc insectatio?
 (6) *Ad Cimbrorum adventum quieti, pacisque studiosi Helvetii. Cimbris adjuncti, fuerant cæsi vieti-que. Strab. VII. p. 461. Iterum deinde a Cæsare de-bellati. Ubi igitur illa fortitudo, quam Cæsar prædicat?*

Vides, hac interrogatione vicem fungente negationis, & Cæsari & Helvetiorum fortitudini graviorem per se, atque autoris celebritate nocentiorem, abs Schwartzio injuriam inferri, quam conamine corrumpendi locum Cæsaris, quo Criticus sub Literis J. C. H. delitescens in *Miscellan. Lips. Nov. Vol. II. Part. 2.* gestivit inclarescere. Solam quippe iste famam præcellentiæ fortitudinis supra reliquorum Gallicæ Celticæ populorum virtutem ab Helvetiis ad Belgas transferre suscepit. Cæsari vero quoviscumque loco modove fortitudinem Helvetiorum laudanti fidem abjudicat omnem Schwartzius. Quod qua injuria ab eo factum sit nisi palam fiat, parum utilem Helvetiorum illorum memoriæ præstitus operam, inconsideratum loci Cæsaris sollicitatorem depugnando.

Nam.

(6) Schwartz. *Epist. ad Leibnitz. p. 12: in not.*

Namque genuina an interpolata aut subdititia sint ejus loci verba nil utique refert, si exaratis manu Cæsar is, quæ Gentis fortitudinem respiciunt, fidei plus haud sit adhibendum, ac si librarii aut Glossatoris calamo fuerint allinita textui.

Schwartzio certe qui credulus erit, elogiis Helveticæ fortitudinis a Cæsare consignatis minus tribuet, quam Commentatoris cuiuslibet glossemati. Quid? quod hinc etiam inferet haud ab surde, ne vulgaris quidem fortitudinis laudem Helvetiis uspiam adscribi, vix ullo præter Cæsarem vetere scriptore hac eos nominatim ornante.

Tum igitur demum antiquissimæ eorum gloriæ fortitudinis proderit, expunctum fuisse Critici J. C. H. somnium, quum in tuto collocata fidelitas Cæsar is erit adversus Schwartzii fugillationem. Istud autem curare eos, opinor, in primis decet, qui præoccuparunt aliquatenus argumentum: Nempe, quo pensum operis incepti peragant. Qua in parte si Clarissimum BREITINGERUM præcurro, quemadmodum is, altero nostrum alterius propositum ignorante, me prævertit in refutando J. C. H. hoc solummodo fine primus exsurgo, ut, quibus impar ero, succedens Triarius ille conficiat.

Et huic officio satis haud dubie in disputacione cum J. C. H. alteruter fecisset, nisi tum utrique pariter inaudita Schwartzii in Cæsarem & Helvetios invectio illa fuisset: quam nec divinus prævidisset. Ut ut enim argumenti historici studio incumbentes undique circumspiciant eo quadam tenus

tenus pertinentia, si intra justæ ratiocinationis regulas consistunt, eis alia sane non occurunt dubia, testimoniis vel famæ objicienda, quam quæ vel ex natura, vel ex serie, vel ex adjunctis factorum, vel ex indiciis testimoniis fidem aliquantum infirmantibus, suboriri queunt. Hæc nisi præsumat, explicet, dissolvatque scriptor, est profecto reprehendendus. Imaginaria vero, meritis quæ tantum erroribus facti, ac παραλογίσμοις etiam manifestis adstructa, quod hariolatus non sit, nec ideo dispulerit prædamnando, nemo culpaverit æquus. Ejusmodi autem esse utramque Schwartzii in loco jam excutiendo assertiōnem, quamque ex eis elicit consecutionem, facile patescat exponendi singula.

Bellicos in Helvetiis spiritus ante Cimbrorum ad eos accessum viguisse nullos, primus est a Schwartzio conceptus, heicque præmissus error. *Ad Cimbrorum adventum, inquit, quieti pacisque studioſi Helvetii.*

Possunt hæc quidem verba, si quam strictissime accipientur, quæ gentis indoles esset, Cimbris adventantibus, solummodo significare. Sed ad scriptoris propositum si attendas, tempora etiam anteriora Cimbrico bello eum in animo habuisse, dubitaveris eo minus, quo virum perspicacia, eruditione, atque judicio magis valuisse existimaveris. His namque præstantem adnotationi lineolarum trium duntaxat rem intulisse instituto suo usus plane nullius futuram, minime credes. Animadvertes certe continuo, negantem absolute fortitudinem Helvetiorum,
hujus-

hujusque negationis rationem , unico & paucorum quoque verborum argumento decretoriam exhibere volentem nihil hoc juvari , quod *quieti ac studiosi pacis Helvetii fuerint* in puncto illo temporis , quo prodiere Cimbri ; nisi tum primum Helvetios sese movisse belloque dedisse , simul is statuat ; Ut videlicet persuadeat , nulla ante id tempus fortitudinis documenta gentem edidisse . Quo modo quum Schwartzianam hanc propositionem intelligo , ab ejus mente nihilo magis atque ab latini sermonis proprietate alienam sententiam ei haud affingo , disputandi ratione ingenuo pudenda . Id quam ex vero profitear , clarius elucebit dicendis inferius .

Huic autem sententiæ nomen erroris addere nil vereor : Cui , tametsi de eo refellendo Epistolam ad Clarissimum Breitingerum hujus *MUSEI HELVETICI Part. XXV.* insertam exarans non cogitaram , aliud agens obviam ivi in antecessum , eumque locis veterum gestisque Helvetiorum ibi expositis tantum non confutavi . Hæc vero rursus heic describendi tedium subire ne cogerer , visum est hasce Literas primæ illi Epistolæ adjungendas emittere sine mora ; saltem antequam illa exciderit lectoris memoria . Etenim eorum non oblitio manifestum esse puto , nil Cæsarem de fortitudinis Helvetiorum excellentia scripsisse , deque eorum indole , quod a veterum aliorum , quorum intemerata viget autoritas , dictis sit absolum : qua ratione suspecta reddi queat Cæsar's in his fides , nuda recentioris , quantum libet clari , conjectoris accusatione , haud equidem appetet .

Ea profecto nihil movebitur primam duntaxat
Tom. VII. A a Gal-

Gallorum trans Alpes expeditionem, ac quæ partes Helvetiorum in ea fuerint, ad memoriam revocans. Quas quum probabilibus admodum conjecturis explicatas vidisse meminerit, ingenio Helvetios fuisse ad ardua periculosisssimaque paratissimo, dudum certus, hanc sibi notionem eripi neutquam siverit. Id genus autem ingenia an per otium pacisve studium, an audacia fortitudineque informentur, anceps ipsi non quæstio.

Gallorum per Italiam hinc a prima illa invasione, usque dum Romanorum omnes jugum subierint, tot numero fuere tumultus, ut iis tandem assuefisse, & plures prope de Gallis triumphos, quam de toto terrarum orbe Romanos egisse, Manilius diceret (1). Hæc autem bella, quorum ultimo, nullum vel obstinatione animorum, vel militum audacia, vel atrocitate præliorum, vel multitudine interactorum, vel numero copiarum majus aut audiverat aut legerat Polybius (2); qui et Geffatarum a Gallis conductorum millia triginta huic interfuisse, memorat: hæc, inquam, bella si quis generatim modo cogitet, nec ejus ævi gentium, Gallicarum in primis, mores ignoret prorsus, ægri somnia narrari sibi putabit a dicente, deditos adeo tranquillitati otioque interea vixisse Helvetios, ut vicinis se se ad incepta illa socios numquam adjunxerint: quod tamen affirmatione Schwartzii continetur implicite.

Geffa-

(1) Liv. Lib. 38. cap. 17.

(2) Lib. 2. cap. II.

Gessatarum, quorum a Polybio mentionem fieri modo dixi, auditio nomine, mox succurret veteris historiæ non imperito, hac appellatione cum *Polybium*, tum *Plutarchum & Orosium* Helvetios etiam designasse, ut *Stumpfius* pridem monuit, & comprobavit *Guillimannus*. Recordabitur itaque vix unum Gallos seu cum Romanis egisse bellum, seu cum Gallis aliis, absque Gessatis, ac consequenter absque Helvetiorum auxiliis: maxime vero impressum memoriae restabit, Gessatas, adeoque Helvetios, & *fortes & gloriæ cupidos & audaces* a Romanis habitos, ob egregia ab eis gesta. His sane laudibus Gessatas ornat *Polybius*, de Gallorum cum L. Aemilii pugna loquens: *Ita, inquit (1), cum bifrontem aciem instituissent (Galli), accidit eam non modo terribilem aspectu, verum etiam ad pugnandum efficacissimam esse.* *Boii quidem & Insubres eos requirebant qui & subligaculis & scutis expeditiores essent.* Gessatae vero gloriæ cupiditate audacique fortitudine (2) hujusmodi

Aa 2

ab.

(1) Lib. 2. cap. 8.

(2) Sic accurate magis, ut opinor, exhibentur Græca, διὰ τὴν οἰλοδοξίαν καὶ τὸ θάργος, quam a Perotto, cui significant, ob magnitudinem animi & incredibilem gloriæ cupiditatem. Sane magnitudo animi comes semper individua non est *Fiduciae* seu *audaciae*, quæ Græcis proprie θάργος dicuntur. Gessatis igitur plus virtutis tribuit Perottus, ac Polybius: minus vero, nec sine contumelia, qui vertunt, Gessatarum vero tanta fuit *VANITAS*, tanta *confidentia*, ut &c. quæ leguntur in *FUESLIN. Epitom. Hist. Helv. ant. Lib. I. cap. 7. §. 1.*

abjectis, nudi tantum cum armis (1) ante omnes stabant, rati per eum modum aptiores se se & magis expeditos ad bellum fore. Si quidem densæ in iis locis sentes implicarent uestes, & armorum usum præpedirent. Gessatarum seu Helvetiorum illorum posteros haud quaquam degeneres agnoscas in Helvetiis cum Cæsare dimicantibus; qui quum sinistra impedita (scuto) satis commode pugnare non poterant, præoptabant scutum manu emittere & nudo corpore pugnare (2). Quæ Polybii & Cæsaris loca duo jam inter se contulerat Plantinus noster (3). Et ad Polybii locum jam his verbis scripserat Guillimannus (4): *Sane Helvetios ad patrum usque memoriam nudos prope pugnasse, sola casside contentos, aut summum lorica ferrea fibulis contexta, non nostri solum scriptores, sed exteri prodidere.*

Cui quietæ & ad pacem factæ gentis prolata hæc specimina videbuntur, ei contraria contrariorum indicia omnino sint, oportet.

Verum non ista tantum, cum eis juncta, quæ Clarissimi Breitingeri judicio per Epistolam subjeci, Schwartzium ab improbabilis adeo opinionis suæ errore debuissent avertere: sed vel unico

(1) Solebant equidem Galli pugnare nudi, sed ad umbilicum duntaxat. LIV. Lib. 20. cap. 46. Hi Gessatae toto corpore, sentes inter in vepreto nudi certare non sunt veriti.

(2) Cæsar. de B. G. Lib. I. cap. 25.

(3) Helv. ant. & nov. cap. 23.

(4) De Reb. Helv. Lib. I. cap. 6.

unico Strabonis, quem, quasi Scriptorum omnium hic instar esset, solum adhibuit, verbo procul hinc abductus fuisset indubie vir ille eruditus, si quæ hoc indicentur, prius ponderasset. Enimvero πολυχρύσας ἄνδρας, auri multi viros, Cimbrici belli tempore, Helvetios Strabo dicens (1) peritum antiquitatis clare docet, has divitias non nisi bello Genti partas fuisse. Quod, si res haud esset paucis prolixioris excursionis, probarem evidenter. Unde manifestum fieret, tantundem Helvetios auro divites nuncupando, dicere Geographum, atque si scripsisset; bella eos gessisse frequentia in populorum auro abundantium finibus, unde victores in Helvetiam referre soliti erant magnam auti vim. Quæ cum quietis amore pacisve studio nunquam in Gente conjunxit Schwartzius.

At audire mihi videor dicentes, audaciorem me esse, qui Straboni obloquar, cuius hic merus interpres sit Schwartzius, haud utique damnandus, quod pacis studiosos crediderit, quos Geographus ipse, gravis profecto testis, Εἰρηναῖς vocat: Argumentis hinc inde, longeque etiam, petitis, si sic liceat scriptorum id genus classicorum fidem atterere, futurum, ut certitudo veteris historiæ omnis facile convellatur: Eo tentamine, duplice me piaculo obstringere; altero Straboni, altero popularibus nostris: prius postulatione falsi contineri; posterius conjectura, quos propugno, Helvetios dedecorante; quando, ne pacis studiosos eos agnoscam, latrociniis dudum ante Cimbricum bel-

lum deditos fuisse, comminiscar: cujusmodi defensione carere præoptaverint omnino prisorum Helvetiorum filii, quam tanto claræ majorum suorum famæ impendio fortitudinis eorum laudem contaminari.

Ego vero, ab ultimis incipiens, respondeo, Gentis honori quicquam detractum certe me non ire, qui ne laude communi populis inter vetustissimos nobilissimos injuste fraudulentur Helvetii, hac disputatione contendo. Nec latrociniis vel ante Cimbricum bellum eos sibi nomen fecisse, quod asseram, eo me famam eorum obscurare, peritus antiquitatis ullus accusaverit. Singulis namque notissimum est, non ad præcepta Philosophiæ, humanitatis vel justitiæ, sed ad vulgi cupiditatisque sensum composita opinione, fortitudinis palmam gentibus antiquitus delatam fuisse, quæ latrociniis ejusmodi præ ceteris invaluissent: ut nec vel levis notæ macula tum huic acquirendi modo inusta moribus esset; gallicis præser-tim. Immo contra pro titulo Gallis fortitudo erat: quo uno etiam qui primum Hetruriam invadebant, usos esse tradit Livius. *Romanis enim quærentibus ecquid in Etruria Gallis esset?* illi, inquit (i), se jus in armis ferre, ferociter dixerunt.

Germanorum animos idem tenebat error: quem idcirco prudens vitio minime vertisset Schwartzius conterminis eorum Helvetiis. Omnium vero minime illis exprobabunt eruditii Germani

(i) Lib. 5. cap.

mani, Germania ortos Helvetios hinc etiam probari censentes, quod latrociniis gens haud abstinerit (1). Tantum certe aberat ut apud Germanos infamiam aliquam haberent latrocinia, quae nullam habuisse Cæsar diserte tradit (2), ut eorum nequidem puderet, testante Mela (3). Quin immo, hoc proprium virtutis eos existimasse, expulos agris finitimos cedere, idem Cæsar refert.

Strabonem quod attinet, ei quidem minime negaverim, Helvetios *Eignavæs* fuisse, quum appulerunt Cimbri. At *pacis studiosos* extitisse ad hoc usque tempus, *Strabonem* hac voce significare, istud est, quod Schwartzio, sic male, ut puto, vocem interpretanti, non concedo: nihilo magis atque *Aventino* pariter vertenti (4), *in pace vitam agentes*. Cujus mei ab illis dissensus ne leves Tibi causæ videantur neutquam vereor, ut potे quem regulis sanæ critics tueri possim.

Quarum certa quam vulgaris una hæc est non minus: Non unius significatus vocabulum accuratè scriptoris, eo potius sensu, qui est ad ingenium populi,

Aa 4

(1) *Helvetiorum lingua, studium rei militaris, LATROCINIA, aliisque mores, quibus describuntur, eos potius Germanos origine, (quam Gallos) fuisse innuunt.* Verba sunt DITHMARI in not. ad Tacit. de Mor. Germ. cap. 28. not. 2.

(2) De B. G. Lib. 6. cap. 23.

(3) Lib. 3. cap. 3.

(4) Annal. Boior. p. 30.

puli, de quo loquitur, aliunde notum accommodatus, sumi ab interprete debere, quam alio ullo sensu vocabuli illius.

Hanc regulam si sequamur, Straboni profecto non affingemus, eum *pacis studiosos* Helvetios, vocabulo *Eignvales* adhibito, dicere voluisse. Indolem enim, (qua de ipsi sermonem ibi nequaquam esse, probabitur in sequentibus,) Helvetiis tribuisset, cum exploratis eorum gestis nullo modo consistentem. Id unum de gente monere illic recte duxit, in pace tum eam degisse, quum advenierunt Cimbri. Quod haud ignorare lectorum intererat, ut cur liberius atque majore copiarum numero, non alio impediti bello, Helvetii se se socios adjunxerint hostibus illis Romanorum, melius intelligatur.

Sic utique genuinæ Græci vocabuli acceptioni (1) inhærentes, veram Strabonis mentem sunt assequuti Latini ejus Interpretæ: altero *Eignvales* per *pacatos*, altero per *in pace degentes*, eam exhibente. Omnibus autem curatius Germanice Cl. Laufferus his, prorsus ad sensum meum, verbis expressit: *Die DAMALS in friedens- - sassen.*

Ut vero facilis est ejusmodi lapsus locum Auctoris obiter duntaxat insipienti, nec ad orationis finem ac seriem exigenti, aut cum aliis Auctoris ejusdem locis comparanti, in eundem, quo

(1) Vid. Suidas. v. *Eignvales*.

(2) Gesch. der Schweiz. Tom. I. pag. 95.

quo se se Schwartzius implicavit, errorem inciderunt nobiles alii eruditi. Quos inter *Sti. Albini Marchio Gendræus* est, qui Strabonis *Eignværs ævðgæs* Gallice vocat *Peuple tranquille* (1) indefinito Epitheto.

Ubi scriptoris verbum diversimode potest accipi, eum esse aliis quibusvis præponendum intellectum, qui quam minimum abit a probatorum de re eadem scriptorum reliquorum dictis, alterum præceptum est priore haud minus certum atque tralatitium. Atqui Schwartziana Strabonis interpretatio Geographum hunc cum Historicis *Cæsare* ac *Tacito* committit.

Quod fere quotidianis præliis cum Germanis contendunt (Helvetii), *quam aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt*, ea de causa Helvetios quoque reliquos Gallos virtute præcedere, testatur *Cæsar* (2). Prius equidem necessitatis erat sua tueri, non animi inquieti, aut avidi prædæ: posterius, cupidorum belli, idque ultro inferentium: utrumque vero gentis non inertis, otioque torpentis, sed fortis omnino. Quid autem his adversum magis tradere *Strabo* potuisset, quam pacis studiosos hos ipsos Helvetios vixisse?

Geographum *Tacitus* haud dubie legerat. Illa vero si ad Schwartzii sententiam accepisset, putasne,

A a 5

id

(1) *Antiq. de la Nation & de la Monarchie Françoise*, pag. 262.

(2) *De B. G. Lib. I. cap. I.*

id eum scripturum de gente nostra fuisse, olim
armis virisque, mox memoria nominis claram (1)
extitisse? Nec Helvetios Gallorum eorum in nu-
mero habuisset, quos credibile, ait esse transgressos
in Germaniam (2), eamque ejus partem tenere,
quæ silva Hercinia, Rhenoque & Mœno amni-
bus includitur. Ambiguus sane non erat acris
judicii historicus, num studiosa pacis, an vero
bellicosa gens ea esset, quæ has regiones occu-
passet. Nisi tum adhuc incolis, quos depellere
vel subigere fuisset opus, destitutas oras illas Ger-
maniæ opimas, improbabili conjectura crediderat.

Historiæ Scriptores illos cum Geographo ad
concordiam reducere frustra tentaretur, dicta cu-
jusque diversis temporibus assignando: Quod a
Schwartzii mente alienum etiam esset: Tempora
namque is, ut dictum, intelligit anteriora Bello
Cimbrorum haud finite: adeo, ut ad Gentis
Helvetiæ primordia quoque proferre illa liceat.
Quæ tempora nequaquam excludit *Cæsar*, cuius
fidem sequutus est *Tacitus*, de prisca ætate lo-
quens, qua Gallorum, quam Germanorum res
validiores erant.

Hoc argumento, fateor, minime feritur
Schwartzius, neque Scriptorum ullus, cui infe-
dit opinio Germanos origine Helvetios esse, at-
que sedes indicatas *Tacito* in Germania tenuisse
prius, quam occuparint Helvetiam. Verum hoc
errore,

(1) Hist. Lib. I. cap. 67.

(2) De Mor. Germ. cap. 28.

errore, quem suo loco profligavi (1), non constrictis, quin momentum in hac disputatione videatur habere manans illa e *Taciti* traditis induc^{tio}, nihil dubito. Et satis me dictis primam *Schwartzii* assertionem sic evertisse, reor, ut quicquam eis addere supersedeam.

Altera his verbis continetur: *Cimbris adjuncti* (Helvetii) fuerant cæsi victique. *Strabo VII.* pag. 461. (2).

Quantumvis haud verior priore hæc assertio sit, est utique excusabilior multo. Ei sane, cuius culpa omnis in hoc residet, quod sibi haud satis caverit ab errore neque recente, neque singulari, & ab his ipsis etiam, quibus damno est, non admisso tantum, sed affirmato quoque ac mandato posteriorum memoriae, parata sane venia prolixior est, quam auctoribus ejus. Certe non exteri modo, verum etiam eruditii Helvetii *Stumpfius* (3), *Simlerus* (4), *Plantinus*, veterum dicta referre se putantes, victos a Mario in Provincia Helvetios, diserte pridem scripserunt: priores duo verbis expressis; ultimus generalioribus (5). Nec vel levissima suspicione publice ten-

(1) *Mem. sur l'Hist. Anc. de la Suisse*, Tom. I.
pag. 29.

(2) Editionis Almelovenianæ, cap. 294. init.

(3) *Chronic. Lib. IV. cap. 12.*

(4) *Antiq. Helv. Msc. Lib. 2.*

(5) Cette grande multitude de barbare fut défaite par Marius en Provence. *Abregé de l'Hist. de Suisse*. pag. II.

tentatam hanc opinionem hucusque fuisse, compéri. Hæc autem si una ex parte, ut Schwartzium ejusque sententiæ socios indulgentius habeamus, præcipiunt; altera ex parte, ut patriis Annalibus ab hoc errore purgandis operam demus eo diligentiores, quo sunt opiniones tralatitiæ, scriptisque passim vulgatæ in hominum animis tenaciores, plane jubent.

Atqui quum uno prælio bellum conficere volens, hostem aggredi debeat debiliorem ubi vires ejus maximæ simul consistunt; ita error, ubi maxime cum argumentis tum testibus stipatus deprehenditur, est oppugnandus. Nullibi autem is, quem eversum eo, his copiis, & numero & dispositione speciosius instructus mihi occurrit, quam in CLUVERII *Germania Antiquæ*, Lib. II. cap. 4. Quæ si dispellam omnia, quove modo insigni Geographo fucum fecerint, ostendam, locum porro, quem usurparunt in historia, non habebunt amplius.

Duos e quatuor Pagis in quos divisam esse Helveticam Civitatem, Cæsar ait, non nominatos huic Scriptori, Cluverius investigans aliunde, sic incipit: „ Nationes in bello Cimbrico adversus „ Romanos reperio fuisse quinque istas: *Cimbros*, „ *Teutonas*, *Tigurinos*, *Ambronias* & *Tugenos*. So- „ los Cimbros e Germania junctis copiis pro- „ fectos, omnes pariter docent auctores, quot- „ quot hujus belli meminerunt. Strabo tria Hel- „ vetiorum genera Cimbris ad expeditionem hanc „ se se adjunxisse tradit Libro IV. his verbis: „ Φασὶ δὲ καὶ πολυχρεύστες τὰς Ελσητήριας εἶναι. „ μηδέν μέν τοι ἥτιον ἐπὶ ληξίαν τραπέθαι τὰς τῶν

„ τῶν Κιμβρῶν εὐπορίας ἴδοντας. ἀφανιδῆναι δ' αὐ-
 „ τῶν τὰ δύο Φῦλα, τριῶν ὄντων κατα σεατεῖας.
 „ Hoc est: Helvetios adjunt esse auri diviteis. nihil.
 „ omnis tamen latrociniis se se dedisse, quum vide-
 „ rent Cimbrorum opeis. Quumque essent tria eorum
 „ genera in expeditionem profecta, duo ex iis interiisse.
 „ In his Tigurinos fuisse atque Tugenos, aperte
 „ testatur Lib. VII. ex Posidonii monumentis.
 „ Φησὶ δὲ καὶ Βοΐς τὸν Εὔκυνιον δέμαντον οἰκεῖν πρό-
 „ τερον, τὰς δὲ Κιμβρᾶς ὁρμήσαντας ἐπὶ τὸν τό-
 „ πον τύπον αποκρουθέντας ὑπὸ Βοΐων, ἐπὶ τὸν
 „ Ἰσρονι καὶ τὰς Σκορδίσκας Γαλάτας καταβῆναι.
 „ εἴτ' ἐπὶ Τευρισάς, καὶ Ταυρίσκας, καὶ τύτας
 „ Γαλάτας. εἴτ' ἐπὶ Ελουητίας, πολυχρύσας
 „ μὲν ἄνδρας, εἰρηναῖς δὲ, ὁρῶντας δὲ τὸν ἐκ τῶν
 „ ληιηρίων πλεῦτον ὑπερβάλλοντα τῷ παρ' ἐαυ-
 „ τοῖς, τὰς Ελουητίας ἐπαρθῆναι, μάλιστα δὲ
 „ αὐτῶν Τιγυρίας τε, καὶ Τωύγενας, ὡς καὶ
 „ συνεξορμῆσαι. Id est: Idem perhibet, Boios quon-
 „ dam Herciniam incoluisse silvam: ac Cimbros,
 „ quum ad ea loca se contulissent, ab iis repulso, ad
 „ Istrum & Scordiscos Gallos descendisse: inde ad
 „ Tauriscos, ipsos quoque Gallos: tum ad Helvetios,
 „ auri divites, ceterum pacatos. Hos cum viderent
 „ suis maiores opes latrociniis Cimbrorum partas, ma-
 „ xime Tugenos, animum ad prædas adjecisse, una-
 „ que in expeditionem cum illis profectos.

Reperto in hoc ultimo Strabonis loco Tuge-
 norum Pago, unus Cluverio supererat investigan-
 dus. Nec alio quam inter Cimbrorum Socios
 eum esse quærendum, relinquebatur exinde, quod
 tria Helvetiorum genera in hoc bellum esse pro-
 fecta,

fecta, idem *Strabo* testaretur. Atqui Cimbris & Teutonis ad Germaniam certo pertinentibus, Helvetiæ qui tribui possent, reliqui erant *Ambronnes* sali. Quibus ita constitutis, quo Pagorum illorum quisque hoc bello contulerit arma, se feliciter deprehendisse putans, sequentem narrationem ad hanc conjecturam composuit.

„ Cimbros per Noricum Italiam petiisse,
 „ relictis Teutonis atque Ambronibus in Gal-
 „ lia, alia via in Italiam irrupturis, auctor est
 „ *Plutarchus* in *Mario*. Cum Cimbris in Nori-
 „ cum una profectos Tigurinos, mox e *Floro* pa-
 „ tebit. Tugenos Ambronibus suisse conjunctos
 „ in Gallia, tradit *Strabo* Libro IV. de Rhodani
 „ ostiis loquens: Μάργιος δὲ ὑπερον ὁρῶν τυφλόσο-
 „ μον γνόμενον ἐκ τῆς προσχώσεως, καὶ μυείσθο-
 „ λον, καὶ νὴν ἔτεμε διώρυχα, καὶ ταῦτη δεξάμε-
 „ νος τὸ πλέον τῷ ποταμῷ, Μασσαλιώταις ἔδω-
 „ κεν αριστεῖον κατὰ τὸν πρὸς Αμβρωνας ἡ ταῦ-
 „ γενες πόλεμον. Hoc est: Posterioribus tempori-
 „ bus *Marius*, videns adgestione limi ostium obtura-
 „ ri, intra iugum reddi difficile, novam egit fossam,
 „ qua majorem amnis partem exciperet; eamque *Mas-*
 „ *siliensibus*, ob navatam præclaram in bello adversus
 „ *Ambronas* & *Togenos* operam, præmij loco donavit.

„ Ambronas (sic pergit *Cluverius*) haud pro-
 „ cul Aquis Sextiis ad Flumen, quod Latinis
 „ auctoribus vocatur *Druentia*, absentibus Teu-
 „ tonis, viatos atque deletos, auctor est *Plutar-*
 „ *chus* in dicto Libro: In hac igitur victoria præ-
 „ claram illam operam navasse Massilienses, Tu-
 „ genosque una cum Ambronibus occubuisse,
 haud

„ haud dubium est. Unde duo Helvetiorum genera ex tribus, quae in hoc bellum profecta erant, interiisse, tradit *Strabo*. Tertios, id est, Tigurinos, superstites in patriam rediisse terram, colligitur ex eodem *Strabone*, patet. que clare ex primo *Cæsaris Commentario de bello Gallico*: 'qui cum Tigurinis bellum se gessisse eosque viciisse in Gallia, XLVI. post Cimbros deletos annos, testatur. Sed & *Florus Lib. III. cap. 3.* aperte tradit, eos in Italiam cum Cimbris non transisse; sed accepta de clade eorum fama, domum rediisse. Tertia, inquit, *Tigurinorum manus*, quæ quasi sub fidio Noricos insederat Alpium tumulos, in diversa lapsi, fuga ignobili & latrociniis evanuit.

His ita veterum testimoniis, uti rebatur *Cluverius*, confirmatis, exitus belli Cimbrici quis fuerit, quantum ad Helvetios pertinebat, sic aestimabat, paucisque verbis tradebat. Diversa igitur, inquit, ac separata duxerunt Galli Helvetii a Germanorum agminibus sua agmina. Tigurini in Noricis erant Alpibus, quum Cimbri, in Italiam per easdem Alpeis transgressi, apud Athesin annem cæderentur a Mario ac Catulo: Ambrones vero ac Tugenij junc- tim ad flumen Druentiam superati, quum Theutoni Aquas Sextias tenerent. Unde necessario relinquebatur, Helvetiorum ex tribus generibus, seu Populis aut Pagis, duo interiisse bello Cimbrico; Tugenos nimirum & Ambronas.

Hæc ut explorata *Schwartzius* accipiens, deletos hoc bello Helvetios fuisse, statui exinde posse duxit; quanquam Tigurinos incolumes
eva-

evasisse, *Cluverius*, *Florum* audiens, existimasset. Gentis enim universæ fortunam ex majoris populorum ejus partis sorte recte censeret. Cujus iudicij exemplum *Helvetios* Scriptores etiam præbuisse, dixisset, si *Plantini* verba superius allata legisset. Neque si vel ad vivum res resecari debet, extraneum vituperare liceret, quod *Flori* locum insuper habuerit, quum eo non obstante *Stumpfius* *Helvetius* *Tigurinos* suos prope *Sextias Aquas* victos scripserit. Nil denique sua sententia contineri *Schwartzius* videbat, quod a *Strabone* non fuisset prolatum. Hic certe sic eventum belli Cimbrici narrat verbis immediate sequentibus ad ductis *Cluverio*, ex Libri IV. capite 193: : Πάντες μεντοι κατελύθησαν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων αὐτοὶ τε οἱ Κίμβροι, καὶ οἱ συνεργάμενοι τότοις, οἱ μὲν ὑπερβάλλοντες τὰς Αἰγαίας εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ δὲ ἐξω τῶν Αἰγαίων. Omnes autem a Romanis debellati sunt, & Cimbri & eorum socii, partim extra Alpes, partim quum his superatis in Italiam descendissent. Qua generali locutione Geographi Græcus itidem historicus *Appianus* usus est, in *Celticis* scribens: Εφεσ (Κέλτες, quo nomine hostes illos Romanorum omnes designat) οἱ Μάργιοι ἀποστάλεις, ἀπαντας διέφειρε. Contra quos *Marius* missus, omnes delevit. At unum *Strabonem* allegans *Schwartzius*, hujus unius auctoritate ad sententiam *Helvetios* in universum comprehendentem ferendam inductum se fuisse, satis indicat. Calculos autem ita haud dubie subduxit. Quandoquidem non Cimbros solos, verum etiam socios eorum omnes debellatos a Romanis fuisse, *Strabo* testatur; debellati tum quoque fuerint *Helvetii*, necesse omnino est.

Quanto sunt hæc speciosiora, tanto sane ad excusandos non modo Schwartzium Cluveriumque, ac eorum sententiæ suffragantes hactenus quoscunque, sed nostrates in primis Scriptores, magis sunt idonea. Eorum idcirco quicquam silentio premere nolui. Ita quippe dudum constitui, nihil esse ad errantes cum eruditis reducendos in viam veri efficacius, neque cum minori præstantium virorum famæ, cui pie semper ut parcetur vellem, detimento conjunctius, quam quibus ipsi illi auctores in errorem, non nisi summa adhibita cautione declinandum, pertracti fuerint, ostendere. Levi ut plurimum incuria lapsi, sensimque in novos errores ex priore natos delati viri egregii documento sunt, quantum referat, vel in tralatitiis, quibus vetustas, communisve doctorum consensio conciliavit autoritatem, loca Scriptorum veterum, e quibus maxime deducta hæc fuerunt, sedulo magis, ac vulgo fit, expendere; tumque demum assentiri, quum ad severiores interpretandi regulas singula exegeris. Quo modo si versati in hoc nostro argumento fuissent, qui tractarunt illud omnium primi, commentitia pro certis posteritati non consignassent.

Enimvero tota illa operosa Synthesis argumentorum Cluverii, ejusque ad eam accommodatæ de Pagis Helvetiæ quatuor illius temporis, deque Helvetiorum generibus bello Cimbrico deletis, opiniones ex minus accurata loci unius Strabonis interpretatione manarunt.

Locus ille ex Libri STRABONIS Quart*capite 193.* supra jam inter Cluveriana lectus est
Tom. VII. B b totus;

totus; eum tamen rursus apponam: φασὶ δὲ καὶ πολυχρύσες Ελουντίης εἶναι. μιδέν μέντοι ήπον ἐπὶ λινείαν τραπέθαι, τὰς τῶν Κιμβρῶν εὐπορίας ιδόντας. ἀφανισθῆναι δὲ ἀντῶν τὰ δύο φύλα, τριῶν δύντων κατὰ σραζεῖας.

Hæc Gregorius Tifernas & Guarinus Veronensis ac Xilander, latini Strabonis interpretes, ita verterunt: *Helvetios ajunt, quamquam essent auri divites, tamen latrociniis se dedisse, cum viderent Cimborum opes: cumque essent in tres Gentes divisi, duas earum expeditionibus bellicis periisse.*

Improbata illa interpretatio neutiquam fuit Heresbachio, vel Gemusæo, vel Hoppero, qui Strabo ut latine prodiret emendatissimus, curarunt singuli. Intactam eam itidem reliquit Casaubonus: cui tametsi propositum haud esset interpretum notare peccata, præstitit nihilominus, si quid ea res faceret ad lectionis veritatem (1). Quid vero magis ad veritatem lectionis facere potest eorum in gratiam, qui Græca non nisi interpretis ope intelligunt, quam interpretatio aliam omnino sententiam affingens auctori? Vulgarem itaque probasse, summus in his Casaubonus dicendus utique est.

Novam nihilosecius excudit Cluverius, hisque verbis protulit: *Helvetios ajunt esse auri diviteis, nihilominus tamen latrociniis se se dedisse, quum viderent Cim-*

(1) Vid. Almelov. *Præfat. Straboni præmissa.*

Cimbrorum opeis, quumque essent tria eorum genera in expeditionem profecta, duo ex iis interiisse.

Commatis hujus ultimi quam sit diversa sententia ab interpretatione vulgari, nemo non videt. Hac Strabo quot Helvetiorum genera, sive quot Pagi (unum idemque *Genus* & *Pagus* ibi esse, alibi (1) probavi) tum in Helvetia essent, docet. Quam notitiam, aliunde non habendam, Cluverius hinc sustulit, ejusque in locum quot Helvetiorum Pagi se se Cimbris adjunxerint, quotque eorum hoc bello interierint, substituit, soli huic tempori Cimbrico alligans, quæ de aliis etiam Helvetiorum expeditionibus interpres acceperunt.

His in Strabone admissis, quum indicta veteribus aliis essent, suppetias, ut Geographi constaret fides, esse quærendas, Cluverius cernebat: Quibus nimirum primo tres Helvetiæ populos cum Cimbris militasse; tum qui ex tribus illis duo deleti hoc bello fuissent, probaretur.

Prius neque *Strabo*, neque veterum extantium ullus prodit expresse. Nominat equidem *Strabo Lib. VII. cap. 294.* ex *Helvetiis* *Cimbrorum Sociis* *Tigurinos* atque *Tugenos*: tertium vero genus reticet. Istud in *Ambronibus* se reperisse, continuo *Cluverius* credidit; eoque certius, quod hos suæ Civitati pridem addixissent *Helvetii* erudit. Qua inventione, *Strabonis* de duobus Hel-

(1) Mem. sur l'Hist. Anc. de la Suisse. Tom. I.

veterum generibus hoc bello cæsis, dubia aliquin, ob servatos, *Floro* teste, Tigurinos, narratio, liquida mox facta atque plenior, mirifice confirmari videbatur. Deletos namque ad Druentiam Ambronas fuisse, certum est ex *Plutarcho* aliisque. Ambronibus autem illis comites dando Tugenos, quos domum salvos rediisse, nullibi dicitur, duos Helvetiæ populos bello Cimbrico, secundum *Strabonem*, deletos indicasse, *Cluverius* putabat. Fidenter itaque, teste licet nullo facti existente, scripsit : *Tugenos una cum Ambronibus occubuisse, haud dubium est. Unde duo Helvetiorum genera ex tribus, quæ in hoc bellum profecta erant, interisse, tradit Strabo* (I).

Clu-

(I) Quem errorem licet Schwarzius adoptasset, ei tamen nihilo magis idonea videbatur Cluveriana *Strabonem* intelligendi, atque cum historicis exitum cujusque pugnæ Cimbrici belli documentibus conciliandi ratio, neque huic accommodata Scriptorum illorum interpretatio, nec Helvetiorum hujus temporis in Pagos Quatuor divisio, neque trium Pagorum in hoc bellum profectio, ac duorum internecio. Parum sane Schwartzio probata hæc fuisse, indicio satis manifesto est ab eo excogitata opinio Cluverianas illas omnes penitus evertens, unum eundemque populum Helvetiæ *Tugenorum* atque *Ambronum* appellatione veteres designasse. Quam conjectaram argumentis quoque per consecutiones e locis Epitomes Livii, Strabonis & Orosii inter se collatis fluentes, uti rebatur, fulcire connisus est in *Supplementis Observationum ad Geographiam antiquam*

Cluverianæ opinionis, & ad eam statuminan-
dam ab eo institutæ Helvetiorum in Cimbro-
bello partitionis fontem unicum habes referatum;
erroneam videlicet loci *Strabonis* interpretationem:
tum errores Viri clari ex primo illo defluentes:
Quos merito me hoc nomine censere, jam pro-
bandum est.

Ad *Strabonis* interpretationem quod attinet,
videndum cui, vulgari ne an Cluverianæ, fa-
veant critics regulæ?

Scriptoris proposito ut verborum ejus intel-
lectus congruat, extra orationis fines haud pro-
ductus, requiritur. Regionem, quæ ad Rhe-
num pertingit a Ligeri & Rhodano, quo is loco
a fontibus delapsus ad Lugdunum accedit, descri-

B b 3 bere

Cellarii; ubi argumentis suis expositis, differendi
finem his verbis facit: *apertum est Ambronias &*
Tugenos eosdem esse. T U G E N I a loco, A M-
B R O N E S itidem a loco B R U N N E N,
qui in Pago Sutiae jacet, nomen habuisse videntur.
Atqui tametsi quam sint consequentiæ per vim
ab eo elicitæ momenti nullius, ut & nominis
Ambronum a loco *Brunnen* originatio, demon-
strari facillime posset, hac opera supersedebo. Esset
quippe supervacua prorsus, quum probatum li-
quido fuerit, Galliæ quidem, sed interioris, Popu-
lum ad Rhodanum & Druentiam positum Am-
bronas extitisse, non Helvetiæ Gentem. Verum
singularem, nec a quoquam, quantum comperi,
repetitam viri clari opinationem silentio plane
præmittere non debui.

bere volens STRABO *Lib. IV. cap. 192.* & *193.*
 populorum juxta fluminum illorum unumquodque sitorum sata strictim memorat. Rheni autem oram legenti occurabant Helvetii : quos, ait, quamquam essent auri divites, latrociniis tamen se se dedisse, quum viderent Cimbrorum opes : quiunque essent in tres gentes divisi, duas eorum expeditionibus periisse : quanta tamen ex reliquiis enata fuerit multitudo, bellum Helvetiorum contra D. Cæsarem gestum docere ; in quo hominum cccc. millia deleta sunt : reliquos ad viii. millia Cæsarem superesse passum esse, ne finitimis Germanis vacuam regionem relinqueret.

Straboni num in mente fuerit hoc loco, quot Helvetiorum Populi prædæ Cimbrorum conspectu moti, illis se se applicarint, traderet, quæve sors cuiusque earum in hoc singulari bello fuerit, docere, nemo, opinor, cum orationis seriei, tum verbis ipsis ut par est, attendens, quæsiverit. Quod dubium ejusmodi cuiquam ingerat, nil profecto illic subest. Postquam quid ad latrocinia gentem excitarit, jam auro divitem, prodidit, populos ejus duos equidem periisse ait, non prima expeditione cum Cimbris suscepta ; verum expeditionibus bellicis haud finite : non *κατὰ σγαλίας ταυτης*, quo pronomine, aut simili loquendi ratione usus certe Strabo fuissest, si ad bellum Cimbrium dyntaxat digitum intendisset : sed *κατὰ σγαλίας*, vel, ut Libri veteres, *Casaubono* visi, *κατὰ σγαλίας* ; hoc est, *per bella* : tantum abest ut de Cimbrico solo intelligi voluerit.

Status antiqui Gentis notionem utcunque levem suppeditare volenti summam in Populos Pagosve-divisionem omisisse, quis ignosceret? Hujus tamen culpæ reum *Strabonem* existiment oportet utentes interprete *Cluverio*. Nec enim iste quot Helvetiorum generibus tum omnis constaret Civitas Helvetica docet, qui quot Helvetiorum genera prodierint ad bellum tempore Cimbrorum, trādit solummodo. Prius certe, quum ad Civitatis notitiam esset omnino necessarium, ne lectores ignorarent curasse mihi videtur *Strabo* verbis τριῶν ὄντων orationi suae insertis. Quare Parenthesi seu Virgula separe verba illa duo a sequentibus κατὰ σχεῖαις, liquido pertinentibus ad superiora ἀφανισθῆναι τὰ δύο φύλα. Causam quippe continent interitus duorum illorum generum, *in bellis* seu *per bella*, κατὰ σχεῖαις, deletorum. Sic a *Strabone* amovetur incuriae suspicio, cui *Cluverius* eum objecit. Neque imputabitur illi modus hic loquendi τριῶν ὄντων κατὰ σχεῖαις, *Cluverio* distinguenda conjungenti admissus; qua phrasī an Græco uti licuerit, nisi εἴναι κατὰ σχεῖαις Græce diceretur, quemadmo- dum latine *in bello esse?* periti definiant.

Sicubi consignare *Strabo* debuit quot ex Helvetiorum generibus intersuerint Cimbrico bello, ibi profecto id ei præstandum erat, ubi Cimbrorum errationes, ac speciatim expeditionem adversus Romanos intexuit: hoc capite scilicet 293. *Libri ejus Septimi*. Postquam enim a Gallicæ originis populis Germaniæ, ad quos Cimbri accessissent, eos repulso fuisse, scripsit, atque ideo descendisse ad Helvetios, apud quos tandem so-

cios sibi fecissent: silentio transmittere ei licuisset, num universa Natio, an Populi duntaxat ejus singulares, & qui, nomen foederi dedissent? Nequam sane. Hinc & qua excitati causa Helvetii fuerint, & ex eis quinam exierint in bellum, retulit his verbis: *Hos (Helvetios) cum viderent suis maiores opes latrociniis Cimbrorum partas, maxime Tigurinos ac Tugenos, animum ad prædas, ac Cimbris Italiam potentibus socios se se adjunxisse.*

Quin aspectu prædæ aliorum quoque Helvetiorum commota cupiditas fuerit, haud equidem inficias iverim. Quo vero usque ea processerit, si conjicias ex hoc uno Strabonis loco, ut est necesse, quum, qui huc pertineat, locus veterum nullus suppetat alias, negabis, opinor, Tigurinorum ac Tugenorum susceptioni Pagum alium accessisse. Reddenda alioquin ratio sane esset, cur *Strabo* nomine designans Helvetios, quos hæc cupiditas inflammavit adeo, ut una cum Cimbris ad bellum proruperint (quemadmodum ad literam expressius Græca, ὥστε καὶ συνέχομησαι, vertuntur, ac ab interpretibus, paraphrasi utentibus) silentio præterierit, alium Pagum, qui cum illis esset profectus. Cujus silentii hæc si causa reddatur, quod tertii, quartive Pagi; tot enim tum jam extitisse, Cluverius cum nostris existimabat; mentionem nullam *Strabo* repererit apud *Posidonium*, quem hic unice secutus est: respondebo, inde colligi vero similius, de Pagi aliquius Helvetici, Cimbrorum Socii, copiis lectum aut compertum nihil *Posidonio* fuisse, præterquam de Tigurinis & Tugenis. Unde relinquitur, nec audivisse veteres de tertio Pago, aut prodiisse quicquam ejusmodi.

Volones

Volones forte multos, ut fieri solet, comites se se popularibus suis duorum illorum Pagorum adjunxisse, concedam. Decreto suæ Civitatis in hanc eos militiam ivisse minime dabo, indicio rei exstante nullo. Horum propterea rationem ab historicis non habitam fuisse, quod quum publica Pagi, ad quem pertinebant, auctoritate missi haud essent, corpus peculiare neutiquam constituerent, sed alterius Pagi copiis permixti, cum his censerentur, est admodum probabile.

Afferta, uti profecto existimo, vera duorum locorum STRABONIS a Cluverio adductorum sententia, male nostros Cluveriumque ea junxisse, alterum ex altero interpretantes ac supplentes, quasi eodem spectarent ambo, intelligitur. Qua semel instituta compactione, totum hoc argumentum conturbarunt mirifice. Posita namque falsa notio, plurium aliarum mater evadit eo fœcundior, quo perspicax magis est eam adhibens, longiusque consecutiones elicere, connectereque solertius valet inde manantes.

Sic utique *Cluverius* de bello Cimbrico duntaxat *Strabonem* in *Libri IV. capite 193.*, loqui statuens, tria inde *Helvetiorum genera in eam expeditionem profecta*, ibi protinus vidit. Quumque pro *Helvetiis* habere nequiret *Cimbros & Teutonas*, nec plures quinque Nationibus adversus Romanos in hoc bello fuisse reperisset, reliquas tres *Helveticas* hinc duxit. *Ambrones* igitur pariter atque *Tigurinos & Tugenos* attribuit *Helvetiae*. *Ambronas* etenim fuisse *Gallicæ nationis Helvetios*, non *Germaniæ* populum, scripsit continuo. Atqui

Galliæ quidem, verum inerioris, utique non Helvetiæ, incoluisse regionem Ambronias, designatis etiam eorum sedibus, alibi data opera probatum abunde fuit (1). Quo in sumum abit Pagus ille Helvetiæ tertius *Cluverii*; ac quicquid huic errori adstruxit.

Qualis oppido est distributio Helvetiorum in bello Cimbrico. Ex eo nempe, quod moris tum fuisse sciret *Cluverius*, ut Civitatis alicujus copiæ socii alterius Populi exercitui accedentes, ei haudquaquam ne quidem manipulatim, nem viritim permiscerentur, sed manum separatam constituerent, non nisi Ducibus suis paritram; cuius moris antiquissimi Gentis in bello Cæsariano Helvetios inter Pagos ipsos conspicui, adeo tenax extitit, ut patrum nostrorum adhuc memoria, fœderibus ab Helvetiis auxiliī causa initis, sollicite caverent, ne unquam divellerentur: ex hoc, inquam, sibi noto Gentis usu conjectit *Cluverius*, juctos Ambronibus Tugenos fuisse. Nec id pro indubio affirmare veritus est. Ea quippe opinione reperiebat duas illas Gentes Helveticas bello Cimbrico, ut *Strabonem* interpretabatur, deletas, alia nulla ratione divinandas. Hinc ipsis hæc e calamo mox effluxerunt: *Ambrones ac Tugeni junctionem ad flumen Druentiam superati*. Cujus vero junctionis, ac proin Tugenorum cladis, indicem unum, quem exhibet, quum audiverimus, quam levis oculos ejus perstrinxerit species indicii constabit.
Tugenis,

(1) Mem. sur l'Hist. anc. de la Suiss. Tom. 2.
pag. 586.

Tugenis, inquit, Ambronas fuisse conjunctos, tradit Strabo Lib. IV. de Rhodani ostiis loquens. Hujus verba sunt (1) : Posterioribus temporibus Marius vi-dens aggestione limi osium obturari, intratuque reddi difficile, novam egit fossam, qua majorem amnis par-tem exciperet, eamque Massiliensibus ob navatam præ-claram in bello adversus Ambronas & Toygenos ope-ram, præmii loco donavit.

Quid in his extet quod ad Ambronum cum Tugenis conjunctionem ac horum deletionem trahi queat, præter belli *adversus Ambronas & Toy-genos* appellationem, haud video. At si cui so-ciorum quisque hoc bello iunctus fuerit, ex solo belli nomine definiendum esset, Cimbris potius quam Ambronibus Tugenos colligaveris, obni-tentibus facti veritate atque historicis. Nec enim loco eodem cum Cimbris Tugenos aliquando constituisse, legitur : & *Cimbricum* apud Scripto-res tantum non omnes hoc bellum audit.

Moris a semet memorati, quum ait Cluverius diversa ac separata duxerunt Galli Helvetii a Germanorum agminibus sua agmina, rationem sin habuisset qualem oportebat, statuisset omnino, Pagi ali-cujus Helvetii nomine in historia belli, cui plures uno Pagos interfuisse certum est aliunde, apud antiquos Scriptores occurrente, eo nomine com-prehendi etiam debere Pagos alios bello implica-tos eidem : Nisi huic interpretationi obsit ratio aliqua potentior; cujusmodi nulla profecto heic subest.

(1) Lib. 4. cap. 183.

subest. Tigurinis igitur, Ambronibus vero nequaquam, Tugenos comites individuos dabit instituti Gentis gnarus omnis. Quod ab ECCARDO fuit observatum in posthumo de *Origine Germanorum Opere*, cura Clarissimi Scheidii almæ Göttingensis Academiæ Professoris, ut & Regiæ Scientiarum Societatis socii, luce, qua dignissimum erat, donato. Ibi namque allegato, solos Tigurinos nominante *Flori* loco, nihilominus inquit Eccardus (1) : *Cimbri inter hæc cum Tigurinis ET TUGENIS per Alpes Tridentinas in Italiam delapsi sunt.*

Deleti sane non fuerant ad Druentiam cum Ambronibus Tugeni illi, qui tumulos Alpium anno sequenti tenebant. Nec vires hujus Pagi tantas fuisse, ut accepta clade qualis Ambronum internecio, exercitum instaurare tam cito potuerit. Id utique hodie pars illa Helvetiæ, populosior certe quam olim, vix præstaret, vel sin ad Oenum usque Tugenorum veterum limites proferantur.

Populorum a Romanis superatorum numerum minuere Scriptoribus Romanis solitum haud erat. E vico Civitatem potius, exque incolis ejus Populum faciebant ad ostentationem. Devictarum ab Augusto Gentium Alpinarum qui nomina in Inscriptione Plinio relata legit, quid eo nomine designarent assentatores, intelligit. Is ne facile suspicabitur, Tugenorum nomen a Plutarcho,

(1) Lib. I. §. 84.

tarcho, Marianæ de Ambronibus victoriæ præcōne omnium diligentiore, prætermissum fuisse silētio : Quibus, qui *Cluverii* conjecturam, Ambronas Helvetiis accensentem, Tugenosque ob id unum Ambronibus jungentem, & cum his ad Druentiam delentem, anteponat, veri similiūm studiosus haud amplius, credo, dabitur.

Expositis *Cluverii* erroribus ac simul dilutis, Schwartzianæ sententiæ, ad quam regrediendum est mihi, quid speciem adhuc aliquam dare queat, inspiciamus.

Non sane *Strabonis* locus Libri IV. cap. 193. Ut ut enim ibi dicatur, debellatos Cimbros fuisse, & eorum socios omnes, quos inter Helvetiorum Pagi duo erant; sic loqui Strabo potuit, tribus ex quinque Populis illis, iisque potentioribus, revera deletis, ac reliquis duobus tandem ab incēpto desistentibus. Nec de singularibus præliis, sed de belli exitu vult intelligi.

Flori verba tametsi ad literam interpreteris hisque Tugenos, ut constitui; comprehendendi cum Tigurinis recte animadvertis, nihil plus Schwartzium juveris. Quum enim *Florus* scripsit, *Tigurinorum manus*, quæ quasi subficio *Noricos* infederat *Alpium tumulos*, in diversa lapsi, fuga ignobili & latrocinii evanuit : Rhetorem, pro more suo, potius quam historicum hic eum agere, reponam. Videlicet barbaris insultans *Florus* fugam vocat domum reditionem Helvetiorum audita Cimbrorum internecione : *Latrocinia* dicit Romanorum & Provincialium ab Helvetiis in Patriam relata spolia

spolia: evanuisse Tigurinos ait, quod in Alpium tumulis conspecti amplius haud fuerint. Quo sensu intelligi etiam posset Græca vox ἀφανισθῆναι adhibita Straboni, loco Libri ejus Quarti superius adducto; ubi duas (Helvetiorum Gentes) expeditionibus bellicis PERIISSE, verterunt interpres. Nam & deleri & ultra non apparere, Græci voce illa significant. Quid? quod etiam verbum κατελύθησαν, quo Strabo est usus in loco a Schwartzio citato, dissolutionis, seu dissipationis notionem usitate non minus, atque deletionis proprie sic dictæ continet. Quin & interdum debellare tantum, quod absque internecione sæpius fit, significat. Quomodo Latinus interpres Caſabono probatus vertit: Omnes a Romanis debellati sunt & Cimbri & eorum socii. Hæc tamen de verborum utriusque loci Strabonis interpretatione non attuli, ut sic Geographum intelligi debere contendam. Eum enimvero deletionem atque internacionem in animo habuisse, nimis e verbis Libri Quarti, mox adducta continuo sequentibus, evidens est. Quanta tamen, inquit, e reliquiis enata fuerit multitudo, bellum Helvetiorum contra D. Cæarem gestum docuit, in quo hominum cccc. millia deleta sunt. Sed ideo maxime loca Strabonis sub examen iterum adduxi, ut etsi testatus ille esset deletionem duarum Helvetiæ Gentium in Cimbrico bello, sicque Schwartzianæ sententiae faveret, quam parum sit Strabonis solius auctoritati de rebus Helvetiis tribuendum, ex hoc ultimo loco manifestius fieret. Præterquam enim quod quæ de bello Cimbrico, quantum ad Helvetios, refert, a Posidonio Apamenſi,

mensi, seu Rhodiensi (1), Scipioni Africano
æquali, sumpsit omnia; quem tamen a ratione
aliena de rebus manifestis pronunciaisse (2), & veri
rationem haud satis habere (3), monuit ipse, nec
qui fides huic historico haberetur, caperet: er-
roris quam fuerit in his haud immunis, quæ a
classicis Scriptoribus discere certo potuisse Strabo,
documento est hic ab eo consignatus error in
Helvetiorum, qui bello Cæsariano interierant,
numero. Cujus culpæ illum neutiquam absolu-
vit Casaubonus, Librariis eam imputando. Nec
enim per literarum compendia, quibus decepti
sæpius sunt & deceperunt exscriptores, hunc nu-
merum signavit Strabo; verum extense τετλαρά-
κοντα μυριάδης σωμάτων. Quod si sic apud Scrip-
torem aliquem, immane ab Cæsare in hoc disce-
dentem, repererit, hujus potius, quam illius te-
stimonium non esse eum secutum; quis excusat?
Maxime autem quum priori adhærens, rem a
similitudine veri longius remotam admittere ne-
cessè ipsi fuerit: qualis certe Helvetiorum esset
multiplicatio tanta intra annos circiter quinqua-
ginta, ut ad myriadum illarum numerum excre-
visset Gens pœne deleta, atque cum Germanis
con-

(1) Athenæus Lib. 6. pag. 252. Edit. Casaub.

(2) Όυκ οἶδα δὲ πῶς ἀν τὶς περὶ τῶν ἀδήλων ἀν-
τῷ (Ποσειδωνίῳ) πισένσειε, μηδὲν εἰκὸς ἔχοντι εἰπεῖν
περὶ τῶν φανερῶν, οὗτα καταλογως λέγη. Lib. XI.
cap. 491.

(3) Διὰ δὴ ταῦτα ἔχοντις φροντισαι τ' αληθεὺς πλέον
τι. Lib. XI. cap. 462.

continue contendens præliis fere quotidianis;
quod ex Cæsare constat.

Ad *Florum* ut redeam, causæ me vel Helvetiorum gratiæ obsecutum esse, quum ejus verborum sensum exposui, mihi non objecisset *Cluverius*. Hoc enim capite *Tigurinos superstites in patriam rediisse terram*, agnovit ipse: Idque ex Strabone liquere, ait. Quod equidem mihi non liquet, nisi verbo ἀφανισθναι non deleri, sed oculis subtrahi, vel haud porro conspici in loco, de quo sermo est, Strabo intellexerit: prorsus secundum intellectum, quem contra *Schwartzium* tueor; minime vero ad Strabonis mentem mox declaratam. *Cluverio* utique ad id de Tigurinis statuendum haud alio, quam *Floro*, teste opus erat; quo etiam usus est. Nec aliter historicum illum sunt interpretati duumviri Cimbrici belli gesta singula exitumque diligenter prosequuti *Eccardus* (1) atque *Mascorius* (2). Quorum clarissimorum Germanorum autoritati, nostratum, huic causæ Helvetiorum adjunctorum, suffragia non addam.

Ne uno quidem autore idoneo affirmari posse,
victum cæsumque suisse bello Cimbrico Pagum
unum Helvetiæ, nedum duos periisse, exploratum

(1) Ubi supra.

(2) Als die Tiguriner, so im Norico zurück geblieben waren, von der gäntzlichen Niederlage der Cimbern höreten, zerstreueten sie sich, und zogen vermuhtlich in ihr Land zurück.
Gesch. der Teutsch. I. 16.

tum in posterum, opinor, habebitur. Unde quid de Schwartzii, aliorumque, quos inter eruditum etiam Dithmarum video (1), sententia, Gentem tantum non universam exscindente, censendum sit, conspicuum est. Atque eo magis severos experietur judices, quod quae huic opinioni contrariam e diametro ingerant eruditis, veteres, qui manibus omnium teruntur a puero, Scriptores affatim tradant. Quos cur minime consulerit Schwartzius, uno Strabone contentus, mirari profecto subit. Sane, superstitibus generis hujus testibus historicis eximiis, uni Geographo per occasionem duntaxat & obiter quoque illa tangenti, criticum adhaerere, probaverit nemo certa judicia requirens. Namque non generalia tantum, informandis his de totius belli eventu judiciis aptissima, sed etiam singularia de cujusque sociorum sorte, indicia apud illos reperiri scriptores, eruditus haud ignorat. Quos si Schwar-

Tom. VII.

Cc

zius

(1) In his annotationum ejus ad Tacitum *de Mor. Germ.* cap. 28. not. 2. verbis: *Cladibus in expeditione cum Cimbris & Teutonibus, ut & a Cæsare, cum in Galliam reverti vellent, acceptis, adeo diminuti fuerunt Helvetii, ut magna deserta apud eos fuerint relicta, quæ non solum (hic aliqua omisit verba typographus, a me non divinanda) sed & reliquas ditiones ad Montem usque Juram Alemanni, gens procul dubio Germanica, occuparunt, genusque suum & nomen illis Helvetiorum ditionibus intulerunt.* Quæ quam parum vere, tam parum ad tempora Taciti accommodate prolata sint, omnia rerum nostrorum peritissimo indicare, nil necesse est.

zius evocasset ad testimonium, audisset Tacitum strictim quinque Romanorum exercitus consulaireis a barbaris cœsos fatentem (1). Audisset Patrculum explicite hos exercitus his verbis designantem (2): *Effusa----immanis vis Germanorum gentium, quibus nomen Cimbris & Teutonis erat, cum Cæpionem Manliumque Consulem, & ante Carbonem Silanumque fudissent, fugassentque in Galliis, & exercitu: Scandrumque Aurelium Cos. & alios celeberrimi nominis viros trucidassent, Populus Romanus non alium repellendis tantis hostibus magis idoneum imperatorem quam Marium est ratus.*

Audisset Orofium ex Valerio Antiate his temporibus proximo referentem (3), uno Scauri Aurelii prælio octuaginta millia Romanorum, quadragintaque millia calonum & lixarum interfecta & ex omnipenitus exercitu decem tantummodo homines, qui misserum nuntium ad augendas miseras reportarent, superfuisse.

Quo etiam res Romanorum loco his cladibus essent, FLORUS eum docuisset, aiens: *actum erat nisi Marius huic saeculo contigisset* (4).

Omni-

(1) De Mor. Germ. cap. 27.

(2) Lib. 2. cap. 12. Hunc Patrculi locum fere describens autor *Declamationis*, earum quæ Quintiliani nomen præferunt, Tertiae numero, fidei in historico hac in re olim habitam, indicio est.

(3) Lib. V. cap. 16.

(4) Lib. III. cap. 3.

Omnibus denique Latinis, qui extant, historicis evolutis, advertisset necessario Schwartzius, ab his nullibi tradi deletos hoc fuisse bello Helvetios seu Tigurinos seu Tugenos. Nisi quid ejusmodi credatur innuisse Orosius, ubi post enarratam Marii ad Sextias Aquas victoriam, sic orationem claudit: *Hæc de Tigurinis & Ambronibus gesta sunt.* Quæ tam ad superius de Cimbris eorumque sociis in universum ab eo dicta, quam ad hoc Marii prælium singulatim referri posse videntur. Verum errorem lectoribus obtrusisse, illi Orosio attribuant oportet, qui ad singularem pugnam pertinere Tigurinorum mentionem existimant. Quod ne quis admitteret, curandum sibi esse Franciscus Fabricius recte censuit: eamque ob rem sequentia Orosio subjicit: *Livius, Florus, Plutarchus Teutonas cum Ambronibus confundunt, eosque a Mario ad Aquas Sextias, Cimbros vero a Mario & Catulo in Italia viatos: Tigurinos; qui Noricas Alpes insederant, fuga dilapsos tradunt.* Sociorum illorum fortuna quæ fuerit sic distincte docens Fabricius, Tigurinos cum Ambronibus haudquaquam occubuisse, sed ex Alpibus Noricis domum repetivisse, scriptorum Orosio vetustiorum auctoritate firmat: Tugenorum autem non meminit, cum quod prætermitti etiam ab Orosio fuerunt, tum in primis haud dubie quod a Tigurinis, pro more Gentis, nunquam disjunctos, horum appellatione comprehensos eos vellet.

Nullius Helvetiorum cladis memoria apud bellis Cimbrici Scriptores antiquos exstante, viatos cœsosque tum eos nihilominus fuisse, quis Cluverio, Schwartzio, aliis, ævi longe posterioris, id con-

jectantibus tantummodo, ut ut affirmate ponant, credulus sit? Non is profecto cui Romanorum historicorum ingenium est notum. Ab his quippe silentio transmissam victoriam a Romanis de fortissima Gente reportatam, vel minimam, ut suspicetur nulla efficiet conjectura. At vero, ne argumento negante solo Schwartzianæ, seu Cluverianæ affirmantis sententiæ, fautorumque illius, si quos post dicta nancisci queat adhuc, autoritatem elevare suscepisse existimer, testibus antiquis ex abundanti revincendus est ejus error. Quod facillime præstabunt Romanorum Scriptorum de Tigurinis, adeoque de Tugenis illis omnibus, qui cum Cimbris erant profecti, nominatim dicta.

Atqui bis utique tantum Helvetios manus eo bello cum Romanis conseruisse, legitur, Annis videlicet ab Urbe condita DCXLV. & DCXLVII.

Hoc posteriore, Cimbris, Ambronibus ac Teutonibus juncti Helvetii, cum Q. Servilio Cœpione decertarunt in Gallia. Quo successu? supra jam *Paterculus*, *Tacitus*, & *Orosius* docuerunt. Ne vero rem amplificasse, fini suo ut inserviret, hic ultimus putetur, superiorum fides vetat, ut & EUTROPII, nullo nomine suspecti, paullum ante Orosium scribentis: *M. Manlius*, (1), & *Q. Cœpionis* a Cimbris & Teutonibus & Tigurinis & Ambronibus ---- vieti sunt juxta flumen Rhodanum; & ingenti internecione attriti, etiam castra sua & magnam partem exercitus perdiderunt.

Priore

(1) Lib. V. cap. I.

Priore prælio, anni scilicet DCXLV., Tigurinos, & consequenter Tugenos quoque, cum L. Cassio pugnantes, insignem calamitatem extrema ignominia aggravatam Romanis intulisse, non ex Appiani Claudium Paulum allegantis, aut Taciti, vel Paterculi generalioribus verbis solummodo intelligitur, verum ex Livii Epitomatore, atque Cæsare pudendum id infortunium haud semel nominatim memorante, & ab Orosio singula colligente, constat. Et ioultam hanc contumeliam fuisse ad usque suam de Tigurinis ad Ararim victoriam, Cæsar non uno loco significat: Ita ubi Legatis Helvetiorum vetus hoc Romanorum incommodum tecte refricantibus, respondit, *eas res, quas commemorassent, memoria se tenere, eoque gravius ferre, quo minus merito populi Romani accidisset [1]*, parum omnino digna suo ingenio responsione defunctus esset, si Helvetios aliquando Romani ab Cimbrorum tempore mactasset ultiōni. Nec enim viro generoso gravis fuisse recordatio injuriæ, cuius pœnam Gens internecione magnæ suorum partis brevi dedisset. Insubide magis adhuc Cæsar felicis suæ cum Tigurinis Ararim transmittentibus pugnæ narrationi subjunxit, ita *sive casu, sive consilio Deorum immortalium, quæ pars Civitatis Helvetiæ insignem calamitatem populo Romano intulerat, ea princeps pœnas persolvit [2]*. Temporis sane non ordinis hic vocabulum *princeps* esse, quis dubitet? Aut credit Cæsarem eo sensu verbum hoc adhibitum fuisse,

Cc 3

se,

[1] De B. G. Lib. I. cap. 14.

[2] De B. G. Lib. I. cap. 12.

se, si quæ alia pars civitatis Helvetiæ vindictam Romanorum pridem esset experta. Historici judicium minus utique agnosceretur in his continuo sequentibus: *qua in re Cæsar non solum publicas, sed etiam privatas injurias ultus est.* Exilis quippe gloria repetitæ ultionis Gentis dudum punitæ.

Quid vero pluribus per consequentias elicitis argumentis indigemus, expressum hac de re & *Cæsaris* & Helvetiorum testimonium ad manus habentes? Quum enim *sua victoria* (Cassiana) tam insolenter (verba sunt CÆSARIS) gloriarentur Helvetii, quumque tam diu *IMPUNE TULISSE INJURIAS*, admirarentur, eis haud reponit *Cæsar*, quod obvium erat, arroganter se de *victoria*, quam Gentis prope totius interitu mox luissent, Helvetios jactare: Sed ad numinum providentiam recurrit; *confusisse enim Deos immortales*, inquit [I], *quo gravius homines ex permutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, his secundiores interdum res, & DIUTURNIOREM IMPUNITATEM concedere.* Quo loco ne minima quidem clade Consulari exercitui illatam ignominiam inde a Cassii tempore Helvetios expiassæ, *Cæsar* manifestus facit. Ut vel subtilissimo conjectori jam supersit color nullus, quo Schwartzianæ sententiæ vanitatem fucare queat.

Minus felicis memoriae lapsus imparato, & ad scribendum adacto, cuique quos consulat in promptu non sunt, facile condones. Ultero deproperianti,

ranti, atque res affirmate nihilose sius appponenti, neglectis etiam, qui prostant, fontibus, lector in erroris periculum eo adductus minus est indulgens, in his præsertim quæ cum errore conjunctam alicujus injuriam continent. Ar simul insuper etiam habenti vulgares ratiocinandi regulas, ut integræ Gentis antiquissimæ claritudini officiat apud imperitos, advocationem vix commodaveris. Hujus ultimæ culpæ reum Tibi exhibeam Schwartzium supereft. Nec multis erit opus indiciis aut testibus. Evidens uno argumento crimén fit.

Enimvero tametsi certum æque esset, atque vero est contrarium, Helvetios ante Cimbrorum adventum fuisse quietos ac pacis studiosos, tum cæsos viatosque fuisse quum Cimbris accessissent; deinde, quod constat, a Cæsare superatos; quibus præmissis, exinde consequi fortitudinem Helvetiis negari posse, duxit Schwartzius: hæc ei consequutio rectius omnino negaretur. Nam fortuna belli sola metiendam esse bellantium virtutem, idonei judices nondum constituerunt. Nec si recepta hæc pro norma opinio esset, Schwartzio hic opis quicquam afferret. Edicto nempe huic qui staret, Helvetiis duobus Cimbrico bello præliis victoribus, nec ullo viatis, fortitudinis laudem addiceret justissime; Romanis vero nullam, quinquies fusis, ac bis tantum Victoria potitis.

Aequior certe Schwartzio & judex & historicus Helvetiis a se debellatis Cæsar fuit. Ingenii namque scriptoris officio defungens, gestorum nullum,

ad Gentis virtutem pertinere posset, maligne silen-
tio pressit, quantumvis parum honorifica Roma-
nis nonnulla posteritati consignaret. Sic equita-
tum suum omnem ad numerum quatuor millium, quin-
gentis Helvetiorum equitibus propulsum [1] haud re-
ticuit: quem equitatum in prælio decretorio ite-
rum ab Helvetiis rejectum, etiam refert [2]. Con-
fessus ipse præterea est, illa die magno Helvetiis
ad pugnam impedimento fuisse, quod pluribus eorum
scutis uno ictu pilorum transfixis & colligatis, quum
ferrum se inflexisset, neque evellere, neque sinistra im-
pedita, satis commode pugnare poterant; multi diu jac-
rato brachio, præoptarent scutum manu emittere & nudo
corpore pugnare: Ea tamen constantia in tanta dispa-
ritate tegumentorum corporis eos pugnasse, ut
nisi vulneribus tandem defessi & pedem referre, &
quod mons suberat circiter M passuum, eo se recipere
Helvetii cœperint: tum & in ancipiis nihilominus
diu atque acriter pugnatum esse; & hoc toto præ-
lio, quod horarum novem fuit, aversum hostem
videre neminem potuisse [3]: Quæ quum unus
memoriae prodiderit Cæsar, sedulo a me revo-
canda hic erant, quando probent luculentissime,
nulla ex parte imminutam Cæsaris ævo fuisse for-
titudinem eam Gentis, quæ Cassianum exercitum
sub jugum miserat. Cujus & hoc quoque docu-
mentum eo præbuit, quod in Cæsaris potestatem
mox ab infelici pugna non concederit: Sed tum
demum, quum rerum omnium inopia superstites
Hel.

[1] De B. G. Lib. I cap. 15.

[2] Ebd. Lib. cap. 24.

[3] Id. ibid. cap. 26.

Helvetii ad cxxx. millia, qui recesserant in fines Lingonum, adduci Legatos de ditione ad eum mitte, ni fame perire vellent, necesse omnino habuerunt. Illis autem, quibus eximiæ fortitudinis exempla non erunt heic relata, eis aliud quid fortitudo sit, quam Cæsari, omnibusque omnis ævi heroibus ac Philosophis, oportet: quibus cum idcirco non contendam ulterius. Vale. Dabam Lausannæ Kal. Decemb. MDCCCLII.

